

ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЯ. ЛІНГВОАКСІОЛОГІЯ. ПРАГМАЛІНГВІСТИКА

УДК 811.16-112-114'06:81'42:305-055.2

М. П. Брус

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ДРУЖИНИ В СУЧАСНІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У статті зосереджено увагу на вивченні мовної картини світу у зв'язку з концептуальною картиною світу як одних із ключових понять сучасної когнітивної лінгвістики. Фрагментом аналізу стали найменування особи жіночої статі в статусі дружини, зокрема в діахронії та синхронії української мови та в зіставленні з іншими слов'янськими й неслов'янськими мовами. Унаслідок історичного та порівняльного аналізів встановлено архаїчну основу, яку зберегла українська мова з іншими слов'янськими мовами, систему лексичних одиниць, сформовану впродовж її історичного розвитку, та сукупність специфічних найменувань, наявних у сучасній мовній картині світу різних народів для ідентифікації образу одруженої жінки.

Ключові слова: мовна картина світу, концептуальна картина світу, образ дружини, слов'янські мови, неслов'янські мови.

Brus M. Conceptualization of the Image of the Wife in the Modern Linguistic Picture of the World. *In the context of modern cognitive research, the disclosure of the linguistic picture of the world of each nation as a system of its ideas about the world and the means of their linguisticization is of priority importance. The understanding of the essence of a woman in the space of her family, professional, social and other connections is a part of this. Despite the fact that democratic processes ensure equality between men and women in various spheres of social life, the status of women in families as representatives of married couples has almost unchanged character and needs proper interpretation in every linguistic picture of the world.*

The purpose of the article is to explore conceptualization and linguisticization of the image of a woman in relation to her husband (wife) in the language picture of the world; to reveal the evolution of the linguistic picture of the world in relation to the reflection of this image in the history of the Ukrainian language and other Slavic languages.

The task is to consider the name of the wife as a combination of archaic and the modern linguistic worldviews, to reveal their common Proto-Slavic roots and distinctive language features in the historical development of various peoples; to set the specifics of the expression of the wife's image in the Ukrainian linguistic picture of the world.

The article focuses on the study of the linguistic picture of the world in relation to the conceptual world picture as one of the key concepts of modern cognitive linguistics. The name of the person became a fragment of the analysis of the female gender in the status of a wife, in particular in Ukrainian diachrony and synchrony languages and in comparison with other Slavic and non-Slavic languages.

As a result of the historical and comparative analysis, the article reveals the archaic basis which the Ukrainian language has preserved with other Slavic languages, a system of lexical units formed during its historical development, and a set of specific names available in the modern linguistic world picture of different nations to identify the image of a married woman.

Common Indo-European concept of a married woman, entered the conceptual picture of the world as a result of formation of ancestral ties and family relations and has not changed much with the development of humanity. However, in the processes of historical development of nations, new ideas about the social, property, legal status and status of the wife, her relationships in the family and marriage were developed. To linguisticize the concept of "woman" Slavic and non-Slavic languages developed their own lexical resources, formed with the help of specific word-forming means and defined historical, ethnic, national factors in the formation of nations.

The name became the expression of this concept in the modern language picture: Ukrainians – дружина, Belarusians – жонка, Russians – сунуза, Poles – małżonka, Czechs – manželka, in Bulgarians – svika, in Germans – Ehefrau. The influence of linguistic and non-linguistic factors has led to the synonymization of words for wife in the structure of national languages, including lexemes of native and foreign origin.

Key words: *linguistic picture of the world, conceptual picture of the world, linguistics wife image, Slavic languages, Indo-European language family.*

Вступ

У контексті сучасних лінгвістичних досліджень особливої актуальності набуває когнітивний підхід до вивчення мовних явищ (прикметник *когнітивний* утворено від іменника *когніція* – лат. *cognitio* ‘знання, пізнання’), що забезпечує вивчення процесів «вираження в мовних одиницях знання про світ» (Загнітко, 2020: 307). Мовознавчі студії, що втілюють цей аспект, означені когнітивізмом і спрямовані «від думки до мови, від знань про світ до встановлення особливостей і закономірностей їхньої реалізації на різних ярусах мовної системи – у слові, словосполученні, реченні, тексті, дискурсі та ін.» (Загнітко, 2020: 307). Пов’язані зі знанням і пізнанням світу процеси названі *когнітивними*, або *когніцією*, і поставлені в основу сучасного мовознавчого напрямку – *когнітивної лінгвістики*.

Проблеми сучасної когнітивної лінгвістики невимірні й невичерпні, але зосереджені навколо центрального об'єкта – мови як загального когнітивного механізму чи когнітивного інструменту – системи знаків, необхідної для репрезентації і трансформації відповідної інформації. Водночас її ключовою проблемою вважають побудову моделі мовної комунікації для обміну знаннями. Когнітивна лінгвістика оперує багатьма термінами (*знання, картина світу, когніція, концепт, концептуалізація, картина світу, когнітивна модель, ментальність* та ін.), що тісно пов'язані між собою і зумовлені особливостями відбиття певного фрагменту знань про світ (Загнітко, 2020: 380).

Одним із базових понять у когнітивній лінгвістиці є *мовна картина світу* (МКС), вивчення якого набуває щодалі більшої актуальності й популярності в самостійному вияві та в поєднанні з поняттям *концептуальна картина світу* (ККС). Ці обидві картини відображають світ у взаємопов'язаних формах: концептуальна – у формі пізнавальної діяльності, а мовна – у формі об'єктивної дійсності. Дослідники когнітивної лінгвістики тяжіють до зближення цих картин світу, попри все перша – концептуальна картина світу – це пізнання й розуміння світу, формування уявлень і знань про світ, а друга – мовна картина світу – експлікації таких знань та уявлень. Якщо концептуальну картину світу вважають загальним, універсальним поняттям, то мовна картина світу – це втілення в мові як концептуальної картини світу, так і засобів її лінгвалізації. Учені вбачають діалектичний зв'язок між такими поняттями, зазначаючи, «що мовна картина світу не тільки в матеріальній формі закріплює наслідки пізнавальної діяльності, що відбивається в ККС, але й своїми засобами систематизує елементи й відношення в останній» (Лисиченко, 2011: 101).

Сучасні лінгвальні й екстралінгвальні чинники зумовили концептуалізацію поняття “жінка” в мовній картині світу. До розуміння та репрезентації цього поняття в кожній лінгвосистемі вироблені власні напрями, методи й засоби. Проте цілісного аналізу відбиття його в мовній картині світу ще немає. Це змушує до розробки спеціальної методології дослідження, використання як самого лінгвістичного рівня, так і багатьох нових міждисциплінарних підходів, що зумовлює актуальність цього дослідження. У процесі проведеного аналізу зроблено опертя переважно на мовознавчі праці, у яких

на відповідному рівні досліджено клас іменників зі значенням особи жіночого роду, а також на окремі соціолінгвістичні, етнолінгвістичні, гендерологічні та інші розвідки, що стосуються зазначеної проблематики (Архангельська, 2019; Блажковська, 2016; Брезнік, 2021; Брус, 2019; Космеда, 2014; Ньюблінг, 2009; Ставицька, 2015; Сукаленко, 2010 та ін.). Потужною базою для роботи над темою стали лексикографічні праці, подані в списку джерел, що дали змогу простежити еволюцію і становлення фемінітивів у слов'янських і неслов'янських мовах.

Мета статті – дослідити концептуалізацію й лінгвалізацію образу жінки стосовного свого чоловіка (дружини) в мовній картині світу; розкрити еволюцію мовної картини світу щодо відображення цього образу в історії української мови та інших слов'янських мов. Завдання – розглянути найменування дружини як поєднання архаїчної та сучасної мовної картини світу, виявити їх праслов'янські корені, спільні й відмінні мовні риси в історичному розвитку різних народів; встановити специфіку вираження образу дружини в українській мовній картині світу.

Методи дослідження

Проблематика статі зумовила використання загальних та спеціальних методів дослідження. Загальний метод *індукції* дав змогу встановити лінгвальні засоби вираження образу дружини в мовній картині світу, а також узагальнити результати роботи. Метод *дедукції* забезпечив розкриття проблеми мовної інтерпретації вказаного образу, формування специфічних уявлень про нього. Зі спеціальних методів утілено когнітивне опрацювання мовних даних, які отримує мовець під час дискурсу, читання, знайомства з різними текстами; воно відбувається в процесі сприйняття й породження мовлення.

Виклад основного матеріалу

Мова є віддзеркаленням сформованого віками досвіду кожного окремого народу, відображаючи не тільки набуті спільні знання й уявлення, а й своєрідність бачення світу, що й формує певну мовну картину світу її носіїв. Підґрунтям мовної картини світу окремого народу стає його концептуальна картина світу, яка відзначається специфічністю і водночас може бути спільною з картиною світу тих народів, що мають однаковий рівень знань та уявлень. Усі зміни

в концептуальній картині світу більшою чи меншою мірою спричиняють зміни й у мовній картині світу, однак кожний народ має у своєму арсеналі разом із загальними ресурсами збагачення та розширення мовної картини світу й специфічні, зумовлені структурою й типологією розвитку відповідної мови (Лисиченко, 2011: 96).

Концептуальна картина світу постійно вдосконалюється і поглиблюється внаслідок безперервного пізнання світу людиною. У ній зберігаються як давні риси, що характеризують її статичний характер, так і нові ознаки, що свідчать про її динамічний, прогресивний вияв. Ту частину концептуальної картини світу, яка містить давні бачення й уявлення, називають *архаїчною*, що й виявляється в незмінності, статичності мовної картини світу, а частину, яка репрезентує нові уявлення про світ, що виявляється в прогресивності, динамічності мовної картини світу, трактують як *сучасну*. Мова реагує на всі зміни, через що в мовній картині світу відбувається збереження або нагромадження явищ, тому й розрізняють архаїчну й сучасну мовну картину світу. Причому архаїчність може зумовлюватися динамічними процесами в суспільстві та свідомості людей навіть упродовж невеликого проміжку часу, не обов'язково за сторіччя або тисячоріччя (Лисиченко, 2011: 97).

Прояви давніх і сучасних змін у мовній картині світу можна простежити на основі розвитку фемінітивної підсистеми мови, узявши за взірець як окрему тематичну групу слів, так й одну номінативну одиницю чи будь-який інший її мовний елемент, що здатний нести певне семантичне наповнення. За допомогою відмінностей у системі значень мовних одиниць можна простежити й розбіжності між різними мовними картинами світу. Специфіка мовної картини світу, її співвідношення з концептуальною картиною світу, на думку вчених, особливо виявляється на лексичному рівні. Мовна картина світу тяжіє до максимально точного вираження явищ концептуальної картини світу в номінативних одиницях, але повне злиття двох картин світу є недосяжним процесом: «у МКС завжди виявляються семантичні лакуни, не заповнені мовними одиницями. Такі лакуни особливо виявляються при зіставленні МКС різних мов, коли наочною стає своєрідність бачення світу: очевидно, для носіїв однієї МКС для назв явищ, які заповнюють ці лакуни, суттєвими, є одні ознаки, а для інших інші» (Лисиченко, 2011: 98).

Специфічність мовної картини світу яскраво простежується під час зіставлення мовних явищ у споріднених чи неспоріднених мовах, а також на різних етапах розвитку однієї мови чи кількох мов. Розрізнення сучасної та архаїчної мовної картини світу дає змогу встановити динаміку й статистику змін, що припали на минулий і теперішній час кожного народу. Учені зауважили, що «упродовж тисячоліть ККС змінювалася дуже повільно, відповідно повільні зміни відбувалися і в МКС. За останні ж два-три століття у зв'язку з розвитком суспільства відбулися значні зміни в картині світу домовній і концептуальній, що шукало собі вираження і в мовній картині світу, насамперед у її літературному вираженні» (Лисиченко, 2011: 119).

Мовна картина світу відбиває світ певного історичного періоду, тому можна говорити про особливості мовної картини світу кожного синхронного зрізу та відмінності від попередніх чи наступних етапів. Зокрема, мовна картина світу праслов'янської доби відмінна від мовної картини світу писемного давньоукраїнського періоду, а порівняно з теперішнім станом розвитку української мови сприймається як дуже проста й обмежена. Якщо в глибокий дописемний період відбивала концептуальну картину світу, спільну для тодішніх спільнослов'янських діалектів, то поступово зазнавала диференційних та інтеграційних ознак і сьогодні має неповторне вираження в кожній мові.

У контексті лексичного вираження мовної картини світу та її співвіднесення з концептуальною звернемо увагу на загальну назву особи жіночого роду – *дружина* 'жінка стосовно свого чоловіка' в діакронії та синхронії української й інших мов. Історія цього поняття сягає спільнослов'янської доби, коли сформувалося і використовувалося в тодішніх діалектах слово *жена* зі значенням 'жінка', що могло поширитися і для вираження поняття 'жінка стосовно свого чоловіка'. Праслов'янське найменування **žena* (< **genā*) від іє. **g^uenā* 'жінка' пов'язане з коренями **g^uen-* 'родити' або **g^uen-* 'приходити', але точне походження його не встановлено (ЕСУМ, 1985, 2: 205–206). Семантика індоєвропейських коренів лягла в основу формування і самого імені **žena*, тобто особи жіночої статі, яка входила в родину чоловіка, послаблюючи свої зв'язки з власним родом. У глибокому минулому часі осередком роду вважалася родина чоловіка, а дружина втрачала тісні зв'язки з родом матері. Через це імена рідних за родом матері

чи свояків за родом жінки виражені слабше, ніж за родом батька або чоловіка. У подружжі й родинному колі виростала господиня дому, власниця майна, одностудниця, помічниця свого чоловіка, що й спричиняло формування на різних історичних етапах нових лексичних одиниць зі значенням ‘дружина’ (Брус, 2006: 41).

Зі спільнослов’янської доби найменування **žena* успадкували всі слов’янські мови: р., болг. – *жена*, бр. – *жонка*, др. – *жена*, п. – *žona*, ч., слц. – *žena*, вл., нл. – *žona*, м. – *жена*, схв. – *жѣна*, слн. – *žēna*, стсл. – *жена*. Індоевропейська давність кореня засвідчує спорідненість цього слова з багатьма неслов’янськими мовами: прус. – *geppo* ‘жінка’, гот. – *qinô* ‘жінка’, *qēns* ‘дружина’, двн. – *quena* ‘жінка’, днн. – *quān* ‘дружина’, *quena* ‘т.с.’, англ. – *queen* ‘королева’, дангл. – *swēn* ‘жінка’, дірл. – *ben* ‘дружина’, ав. – *gəpā*, *uəpā*, *upā* ‘жінка, дружина’, дінд. – *jāni-* ‘жінка’, *gnā* ‘богиня’, гр. – *γυνή* ‘жінка’, беот. – *βανᾶ*, тох. А – *śān*, тох. В – *śana* ‘т.с.’, вірм. – *kin* ‘жінка, дружина’ (ЕСУМ, 1985, 2: 205–206). Спільний індоевропейський корінь спричинив творення в різних мовах світу подібних слів, переважно зі значенням ‘жінка’ або ‘дружина’, тобто можна твердити про збереження в мовній картині світу багатьох народів слова зі спільним індоевропейським коренем, що стало виразником поняття “жінка стосовно свого чоловіка”, і зокрема в слов’янських, навіть у більшості слов’янських мов.

За давньою класифікацією слов’янських мов на антську та словенську підгрупи генетично близькими є в межах першої підгрупи сучасна українська, білоруська, польська, чеська, словацька, хорватська, верхньолужицька мови, а в межах другої – старослов’янська, сучасна російська, болгарська, македонська, сербська, нижньолужицька, словенська мови, кашубський і словінський діалекти польської мови (Царук, 1998: 5–20). З урахуванням цієї класифікації можна твердити про найбільшу спільність української мови із сучасними західнослов’янськими мовами та віднаходити в їхній мовній картині світу спільні чи відмінні ознаки щодо репрезентації образу дружини. Далі слід порівняти цю підгрупу слов’янських мов у відображенні образу дружини з наступною, що охоплює сучасну російську та південнослов’янські мови, з якими також може бути встановлено низку спільних і відмінних рис.

У ранній писемний період розвитку давньоукраїнської мови типовим позначенням образу дружини було найменування *жена*

(жона), яке, крім семени 'жінка стосовного свого чоловіка', зберігало й первинне значення 'жінка загалом'. У церковно-релігійних, художніх, літописних творах уживалася переважно давня форма *жена* для позначення жінки загалом, а від XIV ст. частішою стала ця лексема для іменування дружини, особливо в офіційно-діловій документації та з варіантами *жена* й *жона*, напр.: *гѣа юмоу жена самараныни. како ты иудѣи сыи ѡ(т) мене пити просиши. жены самараныни соуц(а) не прикасають бо. са иудѣи самаранѡхъ* (ЄЄ, 2001: 68); *Іяковъ... мѣвъ оу себе двѣ жонѣ; Хмелницкий... Чаплинскую понялъ въ жену себе; А то все записуемъ пану чусѣ а по немъ ино его жени* (ФУМ, 2019: 185–186).

З аналізу різностильових писемних пам'яток давньоукраїнської мови відомо, що в мовній картині світу того часу наявне було лексичне вираження значення 'жінка стосовно свого чоловіка' за допомогою слова *жена* (*жона*). Це стосувалося жінок будь-якого стану, насамперед середнього та низького, а жінка високого стану стосовно свого чоловіка позначалася словом *княгиня*, що зафіксоване переважно в текстах літописного стилю та в різному варіантному вияві, напр.: *Ярославъ и ѣхавъ и я княгыню его и бояры его // поима, и городъ Каменець взя* (ГВЛ, 2002: 100). Уже від XIV ст. мовне вираження поняття «жінка стосовно свого чоловіка» розширене внаслідок використання нового слова *дружина*, напр.: *Лук'ян Шуба з своєю дружиною Василисою дарує Лаврашевському монастиреві сім'ю Крічу з майном* (ФУМ, 2019: 165). Ця назва успадкована з праслов'янської мови як похідне утворення від слова *другъ*, що спершу виражало значення 'князівська дружина чи військо князя', яке внаслідок архайзації занепало, а замість нього розвинулося нове значення 'дружина стосовно свого чоловіка' (Брус, 2019: 104). Зі значенням 'дружина' виявлено ще похідне від слова *жона* найменування *жонка*, що мало розмовний відтінок, напр.: *Гдѣ колі дѣвка алюбѡ жонѣка алюбѡ вдова боудѣ(т) на поли а любѡ в сѣлѣ боудѣ(т) оуслиована... тогды то(т) имѣетъ казнѣнь по(д)лоу(г) вины, писаны о сѣльствѣ* (ССМ, 1977, 1: 363). Для позначення жінки високого соціального стану як дружини стосовно свого чоловіка залишалося слово *княгиня*, до вжитку входили й нові слова іншомовного походження *королева(я)* та *королиця*, напр.: *а и мы єсми пришо(д)иши прѣ(д) княгыню илияша воеводиноюю... и єсми смирилиса и сѣтокмилиса и оустъ мѣрзачки єсми пустили мимо са* (ССМ, 1977, 1: 480); *нашихъ*

*добрыхъ приателеи и радюи и нашимъ добрымъ оумысломъ... великому влодиславу... королю польскому... и его **королевои**... слюбюемы и ислюбили есмы* (ССМ, 1977, 1: 498); *а мы... ислюбуемы за него и за его дъти иже со всею своею землею и с города вѣре(н) буде(т) королеви и **королици*** (ССМ, 1977, 1: 499).

У староукраїнський період соціальна диференціація суспільства великою мірою впливала на лексичне вираження мовної картини світу й зокрема на представлення в ній образу дружини. Для лігвалізації цього образу збереглися всі давні найменування, але слова *жона* (жена), *дружина* стосувалися жінок практично будь-якого стану і не мали якихось стилістичних обмежень у вживанні, а відомі слова *княгиня*, *королева*, *королиця* позначали тільки жінок високого стану, напр.: *Віновний запис Івана Петровича Калусовського дружині Настасії на суму грошей на третині його маєтків; так єсми єму продал, ажет нихто з ближних моих ни **жона** моа, ни діти мои... не мають в то ся вступати* (ФУМ, 2019: 165, 185); *Воленъ ... княз Андрей и... **кнегини** ... тыи части мои ѡтчизныє держати* (СУМ, 2008, 14: 144); *Он же без всякого ослушания вскоре приѣхъ к нему и своею **королицею**, и честь велику и дары многи подаваше єму* (ФУМ, 2019: 256). Слово *жонка* мало різне варіантне вираження і зберігало стилістичне забарвлення, напр.: *Оженився мужичокъ, да взявъ **жинку** любку* (ІСТ, 1985: 931), ***Жонкам** своим наказуйте, би нас на умъ пильно мали* (ІСТ, 1985: 941), *Чому, **жунко**, хата не метена* (ІСТ, 1985: 942). Запозиченням із ставропольської в цей період було слово *малжонка*: *а хотя бы по сме(р)ти правоє **мальжо(н)ки** тую поло(ж)ницю свою поня(л), а діти з нею приви(л) тогда яко тыє первыє блу(д)ныє та(к) и тує хотя по ви(н)ча(н)ю... с такою жоною за бє(н)ка(р)ты маю(т) быти поличоны* (СУМ, 2017, 17: 25).

Відповідно до нових узаконених Литовським статутом однакових майнових і спадкових прав осіб чоловічої та жіночої статей жінки набули можливості володіти майном та осідлістю, успадкованими, отриманими в подарунок від батьків, чоловіків за їх життя чи після смерті, а це забезпечило участь жінок у державних, громадських, судових та інших справах, а також і здатність займати високі посади, переймати їх від чоловіків чи бути представленими за відповідними чинами, посадами, видами робіт чоловіків. У зв'язку із цим почали формуватися і великою мірою поширюватися під впливом польської

і чеської мов найменування дружин за різними ознаками їхніх чоловіків – андроніми, напр.: *ставъши ѡчєвы(с)то, Хъвениха, будучая буръми(с)триха наша ло(х)вицькая... ѡ то прекъладала; писаны(и) тотъ позов на урожоную еи м(л)стъ паню Крестыну з(ѣ) Логойска Тыш(к)євичувну Конста(н)тинову Єлцову, подстолину киевскую; А потомъ де я Себестианъ Черхавский и з братовою своєю хорою, свещениковою Городецкою, з войтомъ... шли до замку* (Брус, 2019: 118).

Андроніми закріпилися в мовній картині староукраїнської доби, і відтоді до нової української літературної мови численно збільшувалася кількість найменувань жінок за різними видами діяльності чоловіків. Однак фемінітиви з суфіксами *-ова(я), -ева(я), -ина(я)* поступово занепали, а назви жінок на *-их(а)* та з суфіксом *-к(а)* виявили тенденцію до швидкого зростання й використання. Збільшенню кількості таких номінацій сприяли позамовні чинники (поширеність різних ремесел; виникнення адміністративних посад, чинів, військових звань; розвиток політичних дипломатичних, економічних відносин та ін.). У назвах жінок знайшли відображення різні види господарських, торговельних та інших занять (шевство, кравецтво, кушнірство, лимарство, котлярство, різництво, лісництво, садівництво, кухарство, чабанство) (*вівчариха, вуглярка, гаптариха, золотариха, крамариха, мельничка, млинарка, римарка* та ін.). Продуктивність їх так само поступово знизилася в українській літературній мові, але добре збереглася в говорах південно-західного наріччя (Брус, 2019: 148).

У новий український період система номінацій для вираження значення 'жінка стосовно свого чоловіка' охоплювала майже всі давні слова, успадковані зі староукраїнського періоду (*дружина, жінка, жона, княгиня, королева, малжонка*), напр.: *Стоїть старий [явор], похилився, Мов козак той зажурився, Що без долі, без родини Та без вірної дружини, І дружини і надії В самотині посивіє!; Не вертаються три брати. Плаче стара мати, Плаче жінка з діточками; А поки що буде, нехай бог ише добре здоров'я і жінці і діточкам твоїм; Чужі жони хорошії як макув цвіт* (ФУМ, 2019: 165, 183, 186). На цей період припав і розвиток стилістичної маркованості фемінітивів, що поступово вплинула на формування здрібніло-пестливої та згрубіло-зневажливої лексики сучасної української мови. Під впливом народнорозмовного мовлення кількість іменників для позначення особи жіночої статі стосовно її чоловіка поповнили пестливі та згрубілі

слова: *дружинонька, дружиночка, жіночка, жінонька, жоноха, жонухна*, напр.: *Що білая лебедина Дунай сколотила, невірная **дружинонька** жалю наробила; Негідня **дружиночка** молодому світ зав'яже* (СУМГ, 1996, 1: 448); ***Жіночка*** (СУМГ, 1996, 1: 487); *Взяв я **жоноху** – чисиш водоху, взяв я сватове – з моря ракове* (СУМГ, 1996, 1: 491); *Ой жоно ж моя, **жонухно**, ревнивеє серце моє* (СУМГ, 1996, 1: 491).

Для репрезентації образу дружини в сучасній мовній картині українців активізовані практично всі лексичні одиниці, що сформувалися в різні історичні періоди, але більшості властива стилістична маркованість. Загальновживаним є слово *дружина*, напр.: *затоптану болотом підлогу на кухні зчищала лопаткою учителя **дружина** пані Марія* (ФУМ, 2019: 165). Пейоративними та розмовними від нього утвореннями є назви *дружиночка* та *дружинонька*, напр.: *Я стільки раз, **дружинонько** моя, Руїну ніс твоєму супокою, Що сам дивуюсь ніжності твоєї: Її я чую в стороні чужій* (СУМ 20, 2013, 4: 489). Розмовним найменуванням дружини в українській мові стало слово *жінка*, поширене практично по всій території України, особливо в південно-західному наріччі, напр.: *Жив Йосип на Вулиці самотньо, **жінки** від нього втікали, забираючи з собою й дітей, а тому його хата була схожа на коleshню* (ФУМ, 2019: 183). Похідні від нього назви *жінонька* та *жіночка* мають ще й зменшено-пестливий відтінок, напр.: *– І де ж це моя **жінонька** так забарилася? Чи до куми пішла, чи з подругами лясц точить?* (СУМ 20, 2013, 4: 763); ***Жіночка** моя Стефка була не з гірших: і тиха, і до чоловіка уважна, але смутна й хвороблива* (СУМ 20, 2013, 4: 764); *Застаріле й поетичне слово **жона (жена)** є сьогодні рідковживаним, напр.: Покидали дітей малих, І жен своїх, і молодих Своїх підложниць...* (ФУМ, 2019: 186). А застарілі слова *княгиня* й *королева* є історичними назвами особи жіночої статі стосовно чоловіка, що вживаються тільки для відтворення минулих історичних подій, напр.: *В тому господньому селі. На нашій славній Україні, – Не знаю, де вони взялись, – Приблуда князь. Була й **княгиня**; Вмерла наша **королева**, а король не встиг жалоби доносити, а вже посватався* (ФУМ, 2019: 240, 256).

Особливості праслов'янської мовної картини світу залишили свій відбиток у всіх слов'янських мовах щодо вираження образу дружини. Спільнослов'янське слово *жена (жона)* збереглося як основне позначення дружини в історичному розвитку багатьох слов'янських мов,

напр.: у польській, верхньолужицькій та нижньолужицькій – це *żona* і *žona*; у російській, болгарській, македонській, сербській, хорватській, словацькій та словенській – це відповідно *жена*, *žena*; а в білоруській мові є слово *жонка*, аналогічне слову *жінка* в українській мові. І за спільної архаїчної основи в історичному розвитку можна простежити в діяхронії віддаленість мовної картини світу українців від інших слов'янських мов. Зокрема, у російській мові сусіднього народу слово *жена* вживалося і збереглося як загальноновживане найменування дружини, подібно до південнослов'янських мов і, можливо, ще й під впливом свого часу церковнослов'янської мови, для якої так само властиве було слово *жена* зі значенням 'жінка стосовно свого чоловіка'. Російське слово *жена* лягло в основу багатьох похідних, що свідчить про його продуктивність як твірної бази (*женити*, *женитьба*, *женех*, *женка*, *женушка*, *женолюбивий*, *женолюбець*, *женолюбие* тощо), а в українській мові йому відповідають різні за значенням слова: *жінка*, *дружина*, *подружжя* (РУС, 2016, 1: 281). Відголоси його давньої історії, зв'язок із похідними спільнокореневими словами та з подібними в інших слов'янських мовах дещо звужує сферу його використання, наближаючи до усної, а не до книжної форми.

Офіційним позначенням одруженої жінки стосовно свого чоловіка в російській мові стало слово *супруга*, що було успадковане із церковнослов'янської багатьма мовами (ЕСУМ, 2006, 5: 478), але збережене як книжне в російській мові. Назви *жена* та *супруга* майже не розрізняються за семантикою, проте статус *супруги* вважається більш поважним, ніж статус *жени*, оскільки *супруга* із *супругом* везуть один віз, тобто йдуть одним шляхом, до однієї мети, що відобразило етнокультурний компонент у мовній картині росіян. Порівняно з метафоричним перенесенням ознак тваринного світу на людей у російському слові *супруга*, метафоричним вираженням у мовній картині світу українців можна вважати слово *дружина* як перенесення ознаки множинності на одиничність (військо > людина). Оскільки для всіх значень слова *дружина* характерні семи 'довір'я', 'наближення', то й чоловік наближає до себе дружину, посвячує її у свої справи, як до князя в минулому було наближене його військо (Дяків, 2013–2014: 110). Крім того, російській мові характерне похідне від слова *супруга* найменування *супружниця*, яке в минулому могло використовуватися і в українському книгописанні, напр.: *его величество наяснѣйшее*

понялъ въ **супружницю** дщерь свѣтлѣйшаго государя начальника ваше-го; архѣггль... ре(к) до нѣи анно **сопроу(ж)нице** ішакимова чемоу та(к) бѣрзо жало(с)наа (ФУМ, 2019: 534).

У мовній картині світу іншого близького слов'янського сусіда – білорусів – закріпилося слово *жонка* для позначення одруженої особи жіночої статі стосовно свого чоловіка, порівняно з розмовним значенням цього слова в українській мові *жінка* 'дружина'. Як власна білоруська лексема така назва могла відображатися ще в пам'ятках XIV – XV ст. і зокрема в спільній українсько-білоруській писемності чи принаймні в діловій документації того часу, напр.: *Гдѣ колѣ дѣвка алюбѣ **жонѣ** алюбѣ вдова боудѣ(т) на поли алюбѣ в селѣ боудѣ(т) оусилована... тогда то(т) имѣетъ казненѣ по(д)лоу(г) вины, писаны о сѣльствѣ* (ССМ, 1977, 1: 363). Ця номінація стала загальноживаною в білоруській мові, відповідна слову *дружина* в українській мові, напр.: *дружина ж. 1. жонка* (УБС, 1980: 164).

Для відтворення образу дружини в сучасній мовній картині світу західноєвропейських народів усталилася давня лексика. Офіційними позначеннями жінки стосовно свого чоловіка в польській мові стали праслов'янські слова *malżonka* 'żona (zwykle w zwrotach konwencjonalnych uroczyscie, z szacunkiem); mężatka, kobieta zamężna' та *żona* 'kobieta pozostająca z kim w związku małżeńskim, zaślubiona komu; malżonka' (SJP, 1963, IV: 426; 1968, X: 1442). Здрібнілим утворенням від *żona* є слово *żonka* (SJP, 1968, X: 1443), що ще в XIV – XV ст. могло ввійти до староукраїнської мови зі значенням 'заміжня жінка', за свідченням писемних джерел (ССМ, 1977, 1: 363), і відтоді використовуватися з фонетичними змінами (*жінка*) в розмовному мовленні українців, особливо південно-західного наріччя, географічно близького до польських говорів. А назва *malżonka* 'жінка, дружина' власне й була старопольським запозиченням у староукраїнський період (ССМ, 1977, 1: 572), що поступово занепало на українському ґрунті та, можливо, ще в той самий час.

Сучасна польська мовна картина світу представлена багатьма найменуваннями зі значенням 'дружина': *żona, malżonka, żart. połowica, kobieta zamężna, żart. magnifika, druga połowa, lepsza połowa, towarzysza życia; pani domu, gospodyni; kapłanka domowego ogniska; moja kobieta, ślubna żonka* (SSA: 114). До цього ряду синонімічних утворень слід увести ще давнє слово *mężatka* 'kobieta zamężna' (SJP

IV), що відоме з пам'яток староукраїнської мови XIV – XV ст. як за-
позичення від старопольської або старочеської мови зі значенням
'заміжня жінка' (ССМ, 1977, 1: 618) та й далі вживається в польській
мові для позначення одруженої жінки загалом. Із цих номінацій тіль-
ки перших два – *żona*, *malżonka* – є загальноновживаними та стилістич-
но нейтральними, порівняно з іншими – стилістично маркованими
(SSA: 114).

У чеській мовній картині світу подібний до розглянутих вище
слов'янських мов характер лінгвалізації образу дружини. Основ-
ним ідентифікатором цього образу в сучасній чеській мові є слово
**manželka* 'дружина', відоме їй, очевидно, ще з дописемного періо-
ду та утворене від складного слова **manžel* 'чоловік', сформованого
на слов'янському ґрунті або скалькованого з давньоверхньонімець-
кої мови (ЕССМ, 1990, 17: 178–179). Ці слова могли бути успадкова-
ні й писемною українською літературною мовою як і назви *малжена*,
малженка (*малжонка*), що засвідчували далі пам'ятки староукра-
їнської мови, проте не збереглися в ній дотепер, а тільки в мовній
картині західнослов'янських народів. І в сучасній чеській мові сло-
во **manželka* вживається у виразах *právoplatná manželka* 'законна
дружина', *bývalá manželka* 'колишня дружина', *nastávající manželka*
'майбутня дружина', *druhá manželka* 'друга дружина', *dát komu dceru*
za manželku 'віддавати чиюсь дочку за дружину' (ISSČ). Водночас
до чеської мови увійшло й праслов'янське слово **žena*, що вважається
так само стилістично нейтральним найменуванням, тому синоніміч-
ний ряд зі значенням 'дружина' сьогодні охоплює в ній такі лексеми:
manželka, *žena*, (kniž.) *choť*, (zhруб.) *stará*, (expr.) *moje* (SČSA). До тако-
го ряду можна долучити й специфічні чеські прізвищеві назви жінок
на -*ova*, що в минулому могли позначати одружених жінок і стали ви-
твором розмовного чи діалектного мовлення (Архангельська, 2019:
338–339).

Спільнослов'янська спадщина термінів споріднення та свояцтва,
що охоплювала й найменування особи жіночого статі у стосунку
до її чоловіка відобразилася в мовній картині світу всіх слов'янських
народів, проте означена етнічними, культурними, територіальни-
ми й іншими особливостями їхнього історичного розвитку (Радева,
2010: 236–246). Зокрема, лексему *жена* (*жона*) маємо сьогодні в різних
слов'янських мовах, але з різними семантичними та стилістичними

ознаками. Наприклад, українське слово *жона* є стилістично маркованим – застарілим поетичним іменуванням дружини, що використовується в художньому та розмовному стилях української мови, у російській мові слово *жена* – це стилістично нейтральне позначення дружини, а в болгарській мові *жена* ‘човешко същество от противния пол на мъжа’ – найменування жінки загалом (БЕР, 2007, I: 535–536). Значення ‘жінка стосовно свого чоловіка’ в болгарській мові виражає слово *съпруга* ‘жена по отношение на мъжа, с кого то е в брак’, старослов’янського походження, що стало надбанням не тільки південних слов’янських мов, а й деяких східних, зокрема російської мови. Цю назву фіксує етимологічний словник болгарської мови, подаючи в статті до лексеми *съпруг* (БЕР, 2010, VII: 672).

У відображенні мовної картини світу та лінгвалізації в ній одруженої жінки, або дружини стосовно свого чоловіка, можна простежити спільні та відмінні ознаки не тільки на рівні аналізу слов’янських мов, а й у зіставленні їх із іншими мовами індоєвропейської сім’ї. Близькою до слов’янських мов і зокрема до української щодо родової кореляції іменників чоловічого та жіночого родів є німецька мова. У ній родові вираження мають не тільки іменники, прикметники, займенники, а й артиклі та дієслова. А процес творення субстантивів жіночого роду від співвідносних іменників чоловічого роду є системним і регулярним, адже німецька мова унікає родової асиметрії на граматичному й лексичному рівнях, яка може вплинути на формування неправильних уявлень про становище жінок і рівноправність її з чоловіками в сучасному німецькому соціумі. У ньому активізований сьогодні суфікс *-in* (*die Bibliothekarin* ‘бібліотекарка’, *die Ehegattin* ‘дружина’, *die Malerin* ‘художниця’, *die Schauspielerin* ‘акторка’ та ін.) або прикладка *-frau* (*Ehefrau* ‘дружина’, *Hausfrau* ‘домогосподиня’, *Jungfrau* ‘дівчина’ та ін.) (ВНУС, 2007: 130, 184, 422, 524, 184, 311, 358). Отож для позначення одруженої жінки в німецькій мові відомі слова *die Ehegattin* та *Ehefrau* з продуктивними словотворчими засобами *-in* та *-frau*. Характерне для німецької мови гармонійне й точне співвіднесення категорій у граматиці й лексиці відбиваються і в системному творенні корелятивів чоловічого та жіночого родів. Фемінізація німецької мови зумовлена значним впливом як європейських демократичних традицій, так і рівноправним статусом, становищем чоловіків та жінок у різних сферах німецького суспільства.

Висновки

Отже, сучасна когнітивістика спрямована на вивчення мовної картини світу в самостійному вияві та в поєднанні з концептуальною картиною світу, і як окремого народу, так і в зіставленні з багатьма народами – спорідненими й неспорідненими. Мовна картина світу – форма мовного вираження людських знань про світ, що становлять концептуальну картину світу. Як не збігаються форми відображення дійсності в цих двох картинах світу, так і відрізняються картини світу, виражені різними мовами. Картини світу тих народів, які вийшли з однієї єдності, мають спільні архаїчні та сучасні елементи, виявлені на різних рівнях, а найяскравіше репрезентовані лексичною структурою мови.

Спільною спадщиною в мовній картині індоєвропейських народів стала система термінів споріднення і свояцтва, збережена на їхньому писемному ґрунті й адаптована до відповідних етнічних, національних, географічних, культурних, соціальних та інших особливостей розвитку кожного народу. Давнє поняття жінки, яка перебуває в подружжі, увійшло до концептуальної картини світу внаслідок формування родових зв'язків та сімейних стосунків і з розвитком людства практично не змінилося, але в процесі історичного розвитку народів розвивалися нові уявлення про соціальний, майновий, правовий стан і статус дружини, її стосунки в родині та подружжі.

Для лінгвалізації поняття “жінка стосовно свого чоловіка” слов'янські та неслов'янські мови за спільної індоєвропейської спадщини виробили власні лексичні ресурси, сформовані за допомогою специфічних словотворчих засобів та означені історичними, етнічними, національними чинниками становлення кожного народу. Основними виразниками цього поняття в сучасній мовній картині українців стало слово *дружина*, білорусів – *жонка*, росіян – *супруга*, поляків – *malżonka*, чехів – *manželka*, у болгар – *съпруга*, німців – *Ehefrau*.

Під впливом усної і писемної форм літературної мови, розмовного й діалектного мовлення, запозичень із різних мов розвинулися синонімічні ряди слів для вираження поняття “дружина” на ґрунті самостійного розвитку національних мов. Українська мова в цьому плані вирізняється значною кількістю елементів у синонімічному ряді зі значенням ‘дружина’: *дружина*, *жінка* (розм., діал.), *жона* (заст., поет.), *дружинонька*, *дружиночка* (зменш., пестл.), *господиня*, *хазяйка*

(розм.), *лаздиня* (діал.), *пані* (розм.), *стара* (розм., згруб.), *княгиня* 'дружина князя' (іст.), *королева* 'дружина короля' (іст.), *малжонка* (арх.), *чабаниха* (арх.), *фрау* (нім.) та ін.

Перспективами дослідження мовної картини світу має стати визначення сукупності ментальних уявлень про історію становлення подружніх зв'язків у межах кожного народу та системи лінгвальних засобів їх інтерпретації.

Умовні скорочення

БЕР – Георгиев, Вл. И. (Ред.) (2007), Рачева, М., Тодоров, Т. Ат. (Ред.). (2010). *Български етимологичен речник*. (Т. I, VII). София: Акад. изд-во «Проф. Марин Дринов».

ВНУС – Мюллер, В. (2007). *Великий німецько-український словник*. Київ: Вид. дім «Чумацький шлях».

ГВЛ – Франчук, В. Ю. (2002). *Галицько-Волинський літопис: текст*. У Котляр, М. Ф. (Ред.). *Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар* (с. 75–156). Київ: Наук. думка.

ЕСУМ – Мельничук, О. С. (Гол. ред.). (1985, 2006). *Етимологічний словник української мови*. (Т. 2, 5). Київ: Наук. думка.

ЄЄ – Німчук, В. В. (Ред.). (2001). *Євсевієве Євангеліє 1283 року*. Київ: Київ. славист. ун-т.

ІСТ – Тимченко, Є. (Ред.). (1985). *Історичний словник українського язика. Istoryčnyj slovnyk ukrajins'koho jazyka*. (Т. I. 1–2 (А–Ж)). Charkiv-Kyiv 1930–1932. München: Verlag Otto Sagner.

РУС – Кримський, А. Ю. (Гол. ред.). (2016). *Російсько-український словник*. (Т. 1). Київ: Вид. дім Дмитра Бураго.

ССМ – Гринчишин, Д. Г., Гумецька, Л. Л., & Керницький, І. М. (Ред. кол.). (1977). *Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.* (Т. 1). Київ: Наук. думка.

СУМ – Гринчишин, Д. (Відп. ред.) (2008), Чікало, М. (Відп. ред.) (2017). *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.* (Вип. 14, 17). Львів: Ін-т українозн. ім. І. Крип'якевича НАН України.

СУМГ – Грінченко, Б. (Упоряд.). (1996). *Словарь української мови*. (Т. 1). Київ: Наук. думка.

СУМ 20 – Русанівський, В. М. (Ред.). (2013). *Словник української мови*. (Т. 4). Київ: Наук. думка.

УБС – Лемтюгова, В. П. (1980). *Українська-беларускі слоўнік*. Мінск: Выш. шк.

ФУМ – Брус, М. П. (2019). *Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування* (ч. 2, 640). Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т імені Василя Стефаника.

ЭССЯ – Трубачев, О. Н. (Ред.). (1990). *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*. Москва: Наука.

ISSČ – Internetový slovník současné češtiny verze 2.070.000 hesel, 85.000 významů, 192.000 příkladů a idiomů. © Lingea s.r.o., 2018. Všechna práva vyhrazena Retrieved from <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/man%C5%BEelka>

SJP – Doroszewski, W. (Ed.). (1963, 1968). *Słownik języka polskiego* (T. IV, X). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

SSA – Gajewska, B., & Pawlus, M. (2004). *Słownik synonimów i antonimów*. Bielsko-Biała: PPU Park.

SČSA – Slovník českých synonym a antonym verze 2.064.000 hesel, 95.000 významů, 215.000 synonym, 48.000 antonym. © Lingea s.r.o., 2012. Všechna práva vyhrazena. Retrieved from <https://www.nechybujte.cz/slovník-ceskych-synonym/man%C5%BEelka>

ЛІТЕРАТУРА

1. **Архангельська, А. М.** (2019). *Femina cognita*. Українська жінка у слові й словнику. Київ: Вид. дім Дмитра Бурого.
2. **Брус, М. П.** (2019). *Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування*. (Ч. 1). Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т імені Василя Стефаника.
3. **Брус, М. П.** (2006). Становлення лінгвальної категорії жіночості. *Вісн. Прикарп. нац. ун-ту*. Серія «Філологія», XI–XII, 39–48.
4. **Дяків, Т.** (2013–2014). Етнокультурні компоненти мікрополя “жена – жінка” в східнослов'янській мовній картині світу (XI–XIX вв.). *Етнос і культура*, 10–11, 104–111.
5. **Загнітко, А. П.** (2020). *Сучасний лінгвістичний словник*. Вінниця: ТВОРИ.
6. **Космеда, Т. А.** (2014). Фемінізація сучасної української мови: актуалізація лексико-словотвірної класифікації слів – назв осіб жіночої статі. Дещо про практику їхнього лексикографування. У Космеда, Т. А. (Ред). *Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика* (с. 161–173). Дрогобич: Коло.
7. **Лисиченко, Л. А.** (2009). *Лексико-семантичний вимір мовної картини світу*. Харків: Вид. група «Основа».
8. **Лисиченко, Л. А.** (2011). *Ці невичерпні глибини мови*. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
9. **Радева, В.** (2010). Семейно-родственная лексика – общность и национальная специфика в славянском словообразовании. У *Відображення історії та культури народу в словотворенні* (с. 236–246). Київ: Вид. дім Дмитра Бурого.
10. **Ставицька, Л. О.** (2015). *Гендер: мова, свідомість, комунікація*. Київ: ТОВ «КММ».
11. **Сукаленко, Т. М.** (2010). *Метафоричне вираження концепту ЖІНКА в українській мові*. Київ: Вид. дім Дмитра Бурого.
12. **Царук, О.** (1998). *Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри*. Дніпропетровськ: Наука і освіта.
13. **Błaszowska, H.** (2016). *Weibliche Personenbezeichnungen im Deutschen und Polnischen aus der Sicht der feministischen Sprachkritik*. Poznań: Wydział Neofilologii UAM w Poznaniu.
14. **Markežič, T., Breznik, I. S.** (2021). *Feminativ v slovenskem jeziku*. Maribor: Univerzitetna založba = University Press.
15. **Nübling, D.** (2009). *Inszenierung von Geschlecht. Ein Streifzug durch die Einträge von Frau und Mann in neueren Wörterbüchern*. *Zeitschrift für Germanistische Linguistik*, 37/3, 593–633.

REFERENCES

1. **Arkhanhelska, A. M.** (2019). *Femina cognita. Ukrainska zhinka u slovi y slovnyku* [*Femina cognita. Ukrainian woman in the word and dictionary*]. Kyiv: Vyd. dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
2. **Brus, M. P.** (2019). *Feminityv v ukrainskii movi: heneza, evoliutsiia, funktsionuvannia* [*Feminities in the Ukrainian language: genesis, evolution, functioning*]. (Vol. 1). Ivano-Frankivsk: Prykarp. nats. un-t imeni Vasylia Stefanyka [in Ukrainian].
3. **Brus, M. P.** (2006). Stanovlennia lingvalnoi katehorii zhinochosti [Formation of the linguistic category of femininity]. *Visn. Prykarp. nats. un-tu. Seriiia «Filolohiia» – Bulletin of the Carpathian National University. Series «Philology», XI–XII*, 39–48 [in Ukrainian].
4. **Djakiv, T.** (2013–2014). Jetnokulturnye komponenty mikropolja “zhena – zhenshiina” v vostochnoslavianskoi jazykovoï kartine mira (XI–XIX vv.) [Ethnocultural components of the microfield “woman – woman” in the East Slavic language picture of the world (XI th–XIX th centuries)]. *Etnos i kultura – Ethnic group and culture*, 10–11, 104–111 [in Ukrainian].
5. **Zahnitko, A. P.** (2020). *Suchasnyi linhvistychnyi slovnyk* [*Modern linguistic dictionary*]. Vinnytsia: Tvory [in Ukrainian].
6. **Kosmeda, T. A.** (2014). Feminizatsiia suchasnoi ukrainskoi movy: aktualizatsiia leksyko-slovotvornoho klasu sliv – nazv osib zhinochoi stati. Deshcho pro praktyku yikhnoho leksykohrafuvannia [Feminization of the modern Ukrainian language: actualization of the lexical and word-forming class of words-names of persons of the female gender. Something about the practice of their lexicography]. In Kosmeda, T. A. (Ed). *Henderna linhvistyka v Ukraini: istoriia, teoretychni zasady, dyskursyva praktyka – Gender linguistics in Ukraine: history, theoretical foundations, discursive practice* (pp. 161–173). Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
7. **Lysychenko, L. A.** (2009). *Leksyko-semantychnyi vymir movnoi kartyny svitu* [*The lexical-semantic dimension of the linguistic picture of the world*]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova» [in Ukrainian].
8. **Lysychenko, L. A.** (2011). *Tsi nevycherpni hlybyny movy* [*These inexhaustible depths of language*]. Kharkiv: KhNPU imeni H. S. Skovorody [in Ukrainian].
9. **Radeva, V.** (2010). Semejno-rodstvennaja leksika – obshhnost' i nacional'naja specifiika v slavianskom slovoobrazovanii [Family-related lexicon – commonality and national specificity in Slavic word formation]. In *Vidobrazhennia istorii ta kultury narodu v slovotvorenii – Reflection of the history and culture of the people in word formation* (pp. 236–246). Kyiv: Vyd. dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
10. **Stavytska, L. O.** (2015). *Hender: mova, svidomist, komunikatsiia* [*Gender: language, consciousness, communication*]. Kyiv: TOV «KMM» [in Ukrainian].
11. **Sukalenko, T. M.** (2010). *Metaforychne vyrazhennia kontseptu ZhINKA v ukrainskii movi* [*Metaphorical expression of the concept WOMAN in the Ukrainian language*]. Kyiv: Vyd. dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
12. **Tsaruk, O.** (1998). *Ukrainska mova sered inshykh slovianskykh: etnolohichni ta hramatychni parametry* [*The Ukrainian language among other Slavic languages: ethnological and grammatical parameters*]. Dnipropetrovsk: Nauka i osvita [in Ukrainian].
13. **Błaszowska, H.** (2016). *Weibliche Personenbezeichnungen im Deutschen und Polnischen aus der Sicht der feministischen Sprachkritik*. Poznań: Wydżiał Neofilologii UAM w Poznaniu [in German].
14. **Markežič, T., Breznik, I. S.** (2021). *Feminativ v slovenskem jeziku*. Maribor: Univerzitetna založba = University Press [in Slovenian].
15. **Nübling, D.** (2009). Zur lexikografischen Inszenierung von Geschlecht. Ein Streifzug durch die Einträge von *Frau* und *Mann* in neueren Wörterbüchern. *Zeitschrift für Germanistische Linguistik*, 37/3, 593–633 [in German].

Брус Марія Петрівна – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна.

Тел.: +38(050)5346661

E-mail: mariya_brus@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-5874-1045>

Brus Mariia Petrivna – Doctor of Philological Sciences, Docent, the Head at the Department of Ukrainian Language, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University; 57 Shevchenko St., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 24 травня 2023 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Брус М. П. Концептуалізація образу дружини в сучасній мовній картині світу. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2023. Вип. 59. С. 107–126. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.59.09>

АРА: Брус, М. П. (2023). Концептуалізація образу дружини в сучасній мовній картині світу. *Лінгвістичні дослідження*, 59, 107–126. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.59.09>